

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЯВЛЕННЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Важливим та актуальним питанням сьогодні є розвиток зовнішньоекономічної діяльності країни, який, у свою чергу, визначається розвитком її регіонів. Наявність конкурентних переваг в регіональному розрізі дає можливість розробити оптимальну структуру експортно-імпорتنих операцій країни з метою реалізації власних економічних інтересів на світовому ринку. Зовнішньоекономічний розвиток та його перспективи в цілому розглядаються з огляду на експортний потенціал країни, який визначає конкурентні переваги країни на світовому ринку. Формування і розвиток експортного потенціалу являє собою складний процес, що включає внутрішньо-економічні і зовнішньоекономічні складові на всіх стадіях функціонування регіону як складної економічної системи. Експортний потенціал країни складається з експортних потенціалів її регіонів, що є активними самостійними структурними одиницями у зовнішньоекономічних відносинах. Експортні потенціали регіонів формують забезпеченість національної економіки ресурсами та здатність системи до розвитку на базі наявних ресурсів. Так, виходячи із цього системного підходу до вивчення поставленої проблеми, ми розглянули думки різних вчених та науковців щодо цього питання та проаналізували структуру та поняття експортного потенціалу.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Аналізуючи економічну літературу, можна визначити, що проблемою визначення експортного потенціалу та визначенням методичних підходів щодо джерел формування експортного потенціалу займалися такі науковці, як: В.Третьяк, Л.Кутідзе, О.Царенко, М.Макаренко, С.Бестужева, Т.Мельник, та ін. Експортний потенціал регіону вивчали: Е. Круш-ніцька, О. Пирог; експортний потенціал країни — Т. Мельник.

Постановка завдання. Метою даної статті є розгляд науково-методичних підходів до виявлення джерел формування експортного потенціалу, зв'язок економічного та експортного потенціалів, як важливих факторів впливу на економіку країни та інтеграцію країни у світове господарство.

Виклад основного матеріалу дослідження. Експортний потенціал регіону, як складову частину території і підсистеми національної соціально-економічної системи і, як відносно самостійну ланку господарської системи країни із завершеним циклом відтворення, слід розглядати як здатність регіональної економіки виявляти і постійно відтворювати свої конкурентні переваги на світовому ринку відповідно до умов середовища, що постійно змінюється. Дане визначення експортного потенціалу регіону найбільш повно враховує реалії сучасного періоду розвитку української економіки, а саме, поглиблення диференціації регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку, розширення товарної структури експорту за рахунок комерційних послуг, організаційно-економічної компоненти, рівня розвитку ринкових відносин в регіональній господарській системі.

Якщо розглядати експортний потенціал, як складову економічного потенціалу, то побачимо, що це залежні між собою сторони суспільного виробництва. Ефективна національна економіка – це гарантія високого експортного потенціалу регіону та країни. Та розвитку економіки в цілому сприяють високі обсяги експорту, які, в свою чергу, створюють можливості для збільшення імпорту.

Розглянемо експортний потенціал, як структуроутворюючий елемент у соціально-економічній системі регіону (рисунок).

Рис. 4.1. Класифікація видів економічного потенціалу національної економіки

Рис.1: Класифікація видів економічного потенціалу національної економіки

Тобто, оцінюючи експортний потенціал регіону слід враховувати такі чинники, як сукупність матеріальних і соціально-економічних умов та можливостей, а також показники сучасного стану економіки, насамперед ті, які характеризують абсолютні розміри та структурне співвідношення всіх елементів продуктивних сил, їх якісний стан, рівень та масштаби розвитку науки і техніки, наявність природно-сировинних ресурсів, ступінь їхнього засвоєння і використання. Такий підхід виявляє зв'язок і суперечності в процесі реалізації експортного потенціалу та розробляє заходи організаційно-економічного і адміністративного характеру щодо зростання потенціалу.

Так, наприклад, модель економічного потенціалу регіону, розроблена С. Лукіним, має такий вигляд:

$$EP = IT * kT + IN * kN + Tr * kp + Пп * kр + Ek * kk \quad (1)$$

де:

EP — економічний потенціал; IT — інвестиційний потенціал; IN — інноваційний потенціал; Tr — трудовий потенціал; Пп — природно-ресурсний потенціал; Ek — експортний потенціал. k, k, kp, кп, kk — відповідні коефіцієнти використання (значущості) потенціалів. Серед складових економічного потенціалу регіону, як бачимо, також є експортний потенціал.

Як зазначає С.Бестужева, експортний потенціал визначається як ступінь участі регіону в системі міжнародного поділу праці та можливостями використання технологічних, трудових, інтелектуальних, природних та інших ресурсів регіону в структурі міжнародних коопераційних зв'язків [2, с.64].

Так, В.Третьяк визначає експортний потенціал регіону, як сукупність відтворювальних факторів, здатних забезпечити можливість ефективного виходу підприємств регіону на зовнішній ринок, а саме: конкурентоспроможна продукція, сучасне високотехнологічне обладнання, висококваліфікована робоча сила та спеціалісти в галузі зовнішньоекономічної діяльності; високий рівень поставок сировини та комплектуючих; вигідне з точки зору ефективності розвитку зовнішньоекономічних зв'язків територіальне розташування [3, с.111].

Схожим є трактування експортного потенціалу та його структурних елементів дослідниками О.Пирог та А.Зацепило, які припускають, що експортний потенціал регіону визначається можливістю використання природних, виробничих, технологічних, трудових, інвестиційних ресурсів регіону в структурі світогосподарських зв'язків [4, с.145]. Вони оцінюють експортний потенціал регіону за допомогою показників, які найбільше впливають на експортний потенціал у двох напрямках: «виробничий потенціал» та «інвестиційно-інноваційний потенціал».

$$\text{ЕП вир} = f(X1 * X2 * X3 * X4 * X5) \quad (2)$$

де:

X1 - індекс розвитку промисловості,

X2 - індекс розвитку сільського господарства,

X3 - розвиток трудових ресурсів,

X4 - сальдо зовнішньої торгівлі регіону,

X5 - питома вага експорту регіону в загальнонаціональному експорті.

$$\text{ЕП інв} - \text{інв} = f(X6 * X7 * X8) \quad (3)$$

де:

X6 – обсяг інвестицій в основний капітал,

X7- обсяг прямих іноземних інвестицій,

X8 – обсяг науково-технічних робіт.

Схожої точки зору на експортний потенціал притримується С.Бестужева. Науковець доповнює ряд складових соціально-екологічним потенціалом, що на думку автора, на теперішній час відіграє вирішальну роль для забезпечення сталості розвитку регіону [2, с. 65].

Т.Мельник співвідносить поняття експортного потенціалу з сучасним розумінням конкурентоспроможності, та вважає, що чинники, які впливають на конкурентоспроможність національної економіки, справляють дію і на формування та розвиток експортного потенціалу [6, с.235]. Вона також пропонує методологічний підхід до кількісної оцінки експортного потенціалу країни. Він розраховується як співвідношення експортної квоти E_x /ВВП до чисельності населення (ЧНі):

$$E_x P_i = E_x i / \text{ВВП}_i / \text{ЧН}_i \quad (4)$$

де: $E_x P_i$ — експортний потенціал і-го періоду; ВВП_i — валовий внутрішній продукт і-го періоду; ЧН_i — чисельність населення країни і-го періоду.

Важливо, що експортний потенціал регіону має таку властивість, як динамізм, що зумовлює коливання в кращу чи гіршу сторону, обумовлені виникненням нових галузей та видів виробництва, орієнтованих на зовнішні ринки. Як стверджує В.Третьяк, зміцнення та диверсифікація експортного потенціалу виступають передумовами ефективного використання наявних конкурентних переваг регіону в зовнішньоекономічній сфері [3, с.112]. Розвиток експортного потенціалу сприяє створенню довготривалих стимулів для

модернізації та підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Це, в свою чергу, вимагає мобілізації як власних ресурсів, так і використання можливостей зовнішньоекономічної діяльності, а особливо залучення іноземних інвестицій, створення сприятливого інвестиційного клімату та необхідної інфраструктури.

ВИСНОВКИ. Визначення методичних підходів до джерел формування експортного потенціалу регіону різними вченими та науковцями є актуальним питанням на сьогоднішній день. Узагальнюючи численні підходи до визначення структури експортного потенціалу, ми прийшли до висновку, що експортний потенціал найкраще розглядати як складову економічного потенціалу, в якій відображаються можливості економічної системи інтегруватися у світовий економічний простір. Сутність експортного потенціалу полягає не тільки у виявленні конкурентних переваг, але і в постійному їх відтворенні на світовому ринку. Для оцінки джерел формування експортного потенціалу ми, перш за все, дослідили кількісні параметри складових елементів експортного потенціалу в межах регіону.

Список джерел:

1. Дьомін О. О. *Методологічні основи регулювання потенціалу економічного розвитку регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.02.03 / О. О. Дьомін.* — Х., 2004. — С. 6–10.
2. Бестужева С.В. *Методичні засади оцінки експортного потенціалу регіону/С. В. Бестужев// Економічний простір.* – 2009. - №32. – С.63-78.
3. Третьяк В.В. *Экспортный потенциал региона при оценке возможностей регионального внешнеэкономического развития/В. В. Третьяк// Актуальні проблеми економіки.* – 2006. - №12(66). – С.110-117.
4. Пирог О.В. *Оцінка експортного потенціалу регіонів України/ О. В. Пирог, А. І. Зацепило// Економічний простір.* – 2009. - №24. – С.144-152.
5. Макаренко М.В. *Управління економічним потенціалом регіону як основою формування конкурентних переваг регіону/ М. В. Макаренко// Актуальні проблеми економіки.* – 2012. - №4(130). – С.217-224.
6. Мельник Т. М. *Експортний потенціал України: методологія оцінки та аналіз / Т. М. Мельник // Міжнар. екон. політика.* — 2009. — № 8–9. — С. 235–236.